A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (második tanács)

2018. szeptember 20.*

„Előzetes döntéshozatal – Fogyasztóvédelem – Tisztességtelen feltételek – 93/13/EGK irányelv – Hatály – Az 1. cikk (2) bekezdése – Kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezések – A 3. cikk (1) bekezdése – Az »egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel« fogalma – A szerződés megkötését követően a nemzeti jogalkotó beavatkozása folytán a szerződés részévé vált feltétel – A 4. cikk (2) bekezdése – Valamely feltétel világos és érthető megfogalmazása – A 6. cikk (1) bekezdése – Valamely feltétel tisztességtelen jellegének a nemzeti bíróság által hivatalból történő vizsgálata – Az eladó vagy szolgáltató, valamint a fogyasztó között létrejött, devizában nyilvántartott kölcsönszerződés”

A C-51/17. sz. ügyben,

az EUMSZ 267. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet a Fővárosi Ítélőtábla (Magyarország) a Bírósághoz 2017. február 1-jén érkezett, 2017. január 17-i határozatával terjesztett elő

az **OTP Bank Nyrt.**,

az **OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt**.

és

Ilyés Teréz,

Kiss Emil között folyamatban lévő eljárásban,

A BÍRÓSÁG (második tanács),

tagjai: M. Ilešič tanácselnök, A. Rosas, C. Toader, A. Prechal (előadó) és E. Jarašiūnas bírák,

főtanácsnok: E. Tanchev,

hivatalvezető: Illéssy I. tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2018. február 22-i tárgyalásra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

– az OTP Bank Nyrt. és az OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. képviseletében Lendvai A. ügyvéd,

– Ilyés T. és Kiss E. képviseletében Dantesz P. ügyvéd,

* Az eljárás nyelve: magyar.

– a magyar kormány képviseletében Fehér M. Z., meghatalmazotti minőségben,

– a lengyel kormány képviseletében B. Majczyna, meghatalmazotti minőségben,

– az Európai Bizottság képviseletében Tokár A. és A. Cleenewerck de Crayencour, meghatalmazotti minőségben,

a főtanácsnok indítványának a 2018. május 3-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

meghozta a következő

Ítéletet

1 Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv (HL 1993. L 95., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.) 1. cikke (2) bekezdésének, 3. cikke (1) bekezdésének és 4. cikke (2) bekezdésének, valamint ezen irányelv melléklete 1. pontja i) alpontjának az értelmezésére vonatkozik.

2 E kérelmet az egyfelől az OTP Bank Nyrt. és az OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. (a továbbiakban együtt: OTP Bank), másfelől pedig Ilyés Teréz és Kiss Emil (a továbbiakban együtt: kölcsönfelvevők) között egy svájci frankban (CHF) nyilvántartott, forintban (HUF) folyósított és törlesztett kölcsönre vonatkozó szerződésben foglalt bizonyos feltételek tisztességtelenségének megállapítása iránti kérelem tárgyában folyamatban lévő jogvita keretében terjesztették elő.

Jogi háttér

Az uniós jog

3 A 93/13 irányelv tizenharmadik preambulumbekezdése értelmében:

„mivel a tagállamoknak azok a törvényi vagy rendeleti rendelkezései, amelyek közvetve vagy közvetlenül meghatározzák a fogyasztói szerződések feltételeit, vélhetően nem tartalmaznak tisztességtelen feltételeket; mivel ezért nem tűnik szükségesnek, hogy alárendeljék ennek az irányelvnek azokat a feltételeket, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket, valamint olyan nemzetközi egyezmények alapelveit vagy rendelkezéseit tükrözik, amely egyezményeknek a tagállamok vagy [az Európai Unió] aláíró felei; mivel ebben a vonatkozásban az 1. cikk (2) bekezdésében szereplő »kötelező törvényi vagy rendeleti rendelkezések« kifejezés azokat a szabályokat is lefedi, amelyeket a jogszabály szerint akkor kell alkalmazni a szerződő felek között, ha ők másban nem állapodtak meg”.

4 Ezen irányelv 1. cikkének (2) bekezdése így rendelkezik:

„Azok a feltételek, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket, valamint olyan nemzetközi egyezmények alapelveit vagy rendelkezéseit tükrözik, amely egyezményeknek a tagállamok vagy [az Unió] aláíró [helyesen: aláírói], különösen a fuvarozás területén, nem tartoznak az ebben az irányelvben előírt rendelkezések hatálya alá.”

5 Az említett irányelv 3. cikkének szövege a következő:

„(1) Egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel abban az esetben tekintendő tisztességtelen feltételnek, ha a jóhiszeműség követelményével ellentétben a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára.

(2) Egy szerződési feltétel minden olyan esetben egyedileg meg nem tárgyalt feltételnek tekintendő, ha azt már előzetesen megfogalmazták, és ezért a fogyasztó nem tudta annak tartalmát befolyásolni, különösen az előzetesen kidolgozott szabványszerződések esetében.

[…]

(3) A melléklet tartalmazza azoknak a feltételeknek a jelzésszerű és nem teljes felsorolását, amelyek tisztességtelennek tekinthetők.”

6 Ugyanezen irányelv 4. cikke értelmében:

„(1) A 7. cikk sérelme nélkül, egy szerződési feltétel tisztességtelen jellegét azon áruk vagy szolgáltatások természetének a figyelembevételével kell megítélni, amelyekre vonatkozóan a szerződést kötötték, és hivatkozással a szerződés megkötésének időpontjában az akkor fennálló összes körülményre, amely a szerződés megkötését kísérte, valamint a szerződés minden egyéb feltételére, vagy egy olyan másik szerződés feltételeire, amelytől e szerződés függ. [Helyesen: Valamely szerződési feltétel tisztességtelen voltát – a 7. cikk sérelme nélkül – a szerződéskötés időpontjában, a szerződés tárgyát képező áru vagy szolgáltatás természetének, a szerződéskötés valamennyi körülményének, továbbá e szerződés vagy más olyan szerződés összes többi feltételének figyelembevételével kell megítélni, amelytől e szerződés függ.]

(2) A feltételek tisztességtelen jellegének megítélése nem vonatkozik sem a szerződés elsődleges tárgyának a meghatározására, sem pedig az ár vagy díjazás megfelelésére az ellenértékként szállított áruval vagy nyújtott szolgáltatással, amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetőek.”

7 A 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése így rendelkezik:

„A tagállamok előírják, hogy fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen feltételek a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket.”

8 Ezen irányelv 7. cikke (1) bekezdésének szövege a következő:

„A tagállamok a fogyasztók és a szakmai versenytársak érdekében gondoskodnak arról, hogy megfelelő és hatékony eszközök álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazását.”

9 A 93/13 irányelvnek „A 3. cikk (3) bekezdésében említett feltételek” című melléklete tartalmazza az 1. pont i) alpontját, amelynek szövege a következő:

„Azok a feltételek, amelyek tárgya vagy hatása az, hogy:

[…]

i) a fogyasztót visszavonhatatlanul kötelezik olyan feltételek vonatkozásában, amelyek alapos megismerésére nem volt tényleges lehetősége a szerződés megkötése előtt”.

A magyar jog

A hitelintézetekről szóló törvény

10 A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 203. §-a értelmében:

„(1) A pénzügyi intézmény egyértelműen és közérthetően köteles ügyfeleit, illetve jövőbeni ügyfeleit a pénzügyi intézmény által nyújtott szolgáltatások igénybevételének feltételeiről, valamint e feltételek módosulásáról tájékoztatni.

[…]

(6) Olyan lakossági ügyféllel kötött szerződés esetén, amely devizahitel nyújtására irányul, illetőleg ingatlanra kikötött vételi jogot tartalmaz, a pénzügyi intézménynek fel kell tárnia a szerződéses ügyletben az ügyfelet érintő kockázatot, amelynek tudomásulvételét az ügyfél aláírásával igazolja.”

A DH 1 törvény

11 A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény (a továbbiakban: DH 1 törvény) 1. §-ának (1) bekezdése szerint:

„E törvény hatálya a 2004. május 1. napja és az e törvény hatálybalépésének napja között kötött fogyasztói kölcsönszerződésre terjed ki. E törvény alkalmazásában fogyasztói kölcsönszerződésnek minősül a pénzügyi intézmény és a fogyasztó között létrejött devizaalapú (devizában nyilvántartott vagy devizában nyújtott és forintban törlesztett) vagy forintalapú hitel- vagy kölcsönszerződés, pénzügyi lízingszerződés, ha annak részévé a 3. § (1) bekezdése vagy a 4. § (1) bekezdése szerinti kikötést is tartalmazó általános szerződési feltétel vagy egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel vált.”

12 E törvény 3. §-ának (1), (2) és (5) bekezdése szerint:

„(1) A fogyasztói kölcsönszerződésben – az egyedileg megtárgyalt szerződési feltétel kivételével – semmis az a kikötés, amely szerint a pénzügyi intézmény a kölcsön-, illetve a lízingtárgy megvásárlásához nyújtott finanszírozási összeg folyósítására a vételi, a tartozás törlesztésére pedig az eladási vagy egyébként a folyósításkor meghatározott árfolyamtól eltérő típusú árfolyam alkalmazását rendeli.

(2) Az (1) bekezdés szerinti semmis kikötés helyébe – a (3) bekezdésben meghatározott kivétellel – mind a folyósítás, mind pedig a törlesztés (ide értve a törlesztőrészlet és a devizában megállapított bármilyen költség, díj vagy jutalék fizetését) tekintetében a Magyar Nemzeti Bank hivatalos devizaárfolyamának alkalmazására irányuló rendelkezés lép.

[…]

(5) A pénzügyi intézménynek a fogyasztóval külön törvényben meghatározott módon kell elszámolnia.”

13 Az említett törvény 4. §-a a következőképpen rendelkezik:

„(1) Az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó fogyasztói kölcsönszerződés vonatkozásában vélelmezni kell, hogy tisztességtelen az annak részét képező egyoldalú kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő szerződéses kikötés – az egyedileg megtárgyalt feltétel kivételével – […].

(2) Az (1) bekezdés szerinti szerződéses kikötés semmis, ha a pénzügyi intézmény […] nem kezdeményezte a polgári peres eljárás lefolytatását, vagy a bíróság a keresetet elutasítja vagy a pert megszünteti, kivéve ha a szerződéses kikötés esetében a […] peres eljárás megindításának lehet helye, de az eljárás nem került megindításra, vagy az eljárás megindításra került, de a bíróság nem állapította meg a (2a) bekezdés szerint a szerződéses kikötés semmisségét.

(2a) Az (1) bekezdés szerinti szerződéses kikötés semmis, ha a bíróság annak semmisségét az elszámolásról szóló külön törvény alapján a Felügyelet által indított közérdekű keresettel indított perben megállapította.

(3) A (2) és a (2a) bekezdésben foglalt esetben a pénzügyi intézménynek a fogyasztóval külön törvény szerint meghatározott módon kell elszámolnia.”

A DH 2 törvény

14 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény (a továbbiakban: DH2 törvény) elfogadásával a magyar jogalkotó többek között arra kötelezte a hitelintézeteket, hogy pénzügyi szempontból elszámolás útján orvosolják a tisztességtelen feltételek alapján e hitelintézetek által a fogyasztó hátrányára jogosulatlanul megszerzett előnyöket.

A DH 3 törvény

15 Az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény (a továbbiakban: DH 3 törvény) 3. §-ának (1) bekezdése szerint:

„A fogyasztói kölcsönszerződés az e törvényben meghatározottak szerint a törvény erejénél fogva módosul.”

16 E törvény 10. §-a a következőképpen rendelkezik:

„A deviza vagy devizaalapú fogyasztói jelzálogkölcsön-szerződés tekintetében jogosult pénzügyi intézmény [a DH 2 törvény] szerinti elszámolási kötelezettsége teljesítésének határidejéig köteles a deviza vagy devizaalapú fogyasztói jelzálogkölcsön-szerződés alapján fennálló vagy az abból eredő teljes, [a DH 2 törvény] alapján teljesített elszámolás alapján megállapított tartozást – ideértve a devizában felszámított kamatot, díjat, jutalékot és költséget is – a fordulónappal az adott devizanem

a) 2014. június 16. napja és 2014. november 7. napja közötti időszakban [a Magyar Nemzeti Bank] által hivatalosan jegyzett devizaárfolyamainak átlaga vagy

b) 2014. november 7. napján [a Magyar Nemzeti Bank] által hivatalosan jegyzett devizaárfolyama

közül a fogyasztó számára kedvezőbb devizaárfolyamon forintkövetelésre átváltani.”

Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

17 A felperesek 2008. február 15-én az ELLA Első Lakáshitel Kereskedelmi Bank Zrt.-vel, az OTP Bank jogelődjével svájci frankban nyilvántartott, de forintban folyósított és törlesztett kölcsönre vonatkozó szerződést (a továbbiakban: a szóban forgó kölcsönszerződés) kötöttek. E kölcsönszerződést, amelyet

önálló zálogjog biztosított, az ekkor irányadó árfolyam alapján vették e devizában nyilvántartásba. A kölcsönszerződésben olyan feltételek szerepeltek, amelyek egyrészt eltérést írtak elő a kölcsön folyósítására és annak törlesztésére alkalmazandó árfolyamot illetően, vagyis az előbbi esetben az OTP Bank és annak jogelődje által alkalmazott vételi árfolyam, az utóbbi esetben az általa alkalmazott eladási árfolyam között (a továbbiakban: árfolyamrés), másrészt pedig olyan egyoldalú szerződésmódosítási jogot biztosítottak a kölcsönadónak, amely lehetővé tette számára a kamatok, díjak és költségek emelését (a továbbiakban: egyoldalú szerződésmódosítási jog).

18 A szóban forgó kölcsönszerződés 4.7.1. pontja akként rendelkezett, hogy „[a]z [a]dós az őt terhelő, a [k]ölcsön devizanemében meghatározott fizetési kötelezettségeket azok forint ellenértékének [az OTP Bank] […] jelen [k]ölcsönhöz kapcsolódó forint hitelelszámolási számlájára történő átutalásával köteles teljesíteni. A fizetési kötelezettségét az [a]dós legkésőbb a tartozás esedékességének napján érvényes, a [h]itelező által az adott devizanemre meghatározott és az Üzletszabályzatban rögzítettek szerint közzétett devizaeladási árfolyamon köteles teljesíteni úgy, hogy a forint ellenérték legkésőbb az esedékesség napján a fenti számlán rendelkezésre álljon. A [h]itelező az esedékesség napján a jelen pontban meghatározott árfolyamon átszámítja az [a]dós nyilvántartási devizanemben meghatározott fizetési kötelezettségeit forintra, és ezen összeggel megterheli a forint hitelelszámolási számlát. […]”

19 A szóban forgó kölcsönszerződés „Kockázatfeltáró nyilatkozat” című 10. pontjának szövege a következő volt:

„[a] [k]ölcsön kockázataival kapcsolatban az [a]dós kijelenti, hogy az erre vonatkozó, [h]itelező által részére nyújtott részletes tájékoztatást megismerte, megértette, a devizahitel igénybevételével együtt járó és kizárólagosan őt terhelő kockázatokkal tisztában van. Tudomása van különösen azon árfolyamkockázatról, hogy a futamidő alatt a forintnak a svájci frankhoz viszonyított árfolyamának kedvezőtlen változása (azaz a folyósításkor érvényes árfolyamhoz képest a forint árfolyamának gyengülése) esetén a devizában megállapított törlesztőrészletek forintban fizetendő ellenértéke akár jelentős mértékben is emelkedhet. Jelen szerződés aláírásával [a]dós tudomásul veszi, hogy ezen kockázat vagyoni kihatásait teljes mértékben ő viseli. Kijelenti továbbá, hogy az árfolyamkockázatból adódó lehetséges hatásokat alapos megfontolás tárgyává tette, és a kockázatot fizetőképességének és vagyoni helyzetének megfelelően mérlegelve vállalta, a [b]ankkal szemben igényt az árfolyamkockázatból eredően nem érvényesít”.

20 A felperesek 2013. május 16-án a szóban forgó kölcsönszerződés érvénytelenségének megállapítása iránti keresettel fordultak a Fővárosi Törvényszékhez, többek között azon az alapon, hogy mivel a szóban forgó szerződési feltétel megfogalmazása nem világos és érthető, nem tudták felmérni az árfolyamkockázat mértékét.

21 Másfelől az OTP Bank 2013. július 22-én felmondta az említett szerződést amiatt, hogy a kölcsönfelvevők azt nem teljesítették.

22 Az OTP Bank szerint a jogelődje teljes mértékben eleget tett az árfolyamkockázattal kapcsolatos tájékoztatási kötelezettségének, összhangban a hitelintézetekről szóló törvény 203. §-ában előírt kötelezettségekkel.

23 A Fővárosi Törvényszék 2016. március 11-i határozatában helyt adott a kölcsönfelvevők keresetének. Megállapította először is, hogy a devizában nyilvántartott kölcsönszerződés megkötése a szerződéskötés időpontjában a forintban nyilvántartott szerződéshez képest kedvezőbb és olcsóbb volt. Másodszor, az OTP Banknak a lappangó pénzügyi válságra tekintettel tudnia kellett volna, hogy a svájci frank mint menekülő deviza árfolyama jelentős kockázatokkal jár, az OTP Bank azonban erről semmilyen tájékoztatást nem nyújtott a kölcsönfelvevőknek. Ezenkívül az árfolyamkockázatra vonatkozó szerződési feltétel megfogalmazása nem volt világos és érthető. E bíróság úgy határozott, hogy a kölcsönfelvevők fennmaradó tartozását forintra váltja át, mintha a szóban forgó kölcsönszerződést e pénznemben kötötték volna meg.

24 Az OTP Bank e határozatot megfellebbezte a kérdést előterjesztő bíróság, a Fővárosi Ítélőtábla előtt azon az alapon, hogy az elsőfokú bíróság nem vette figyelembe azokat a magyar jogszabályi rendelkezéseket, amelyek a kölcsönfelvevők keresetének benyújtását követően léptek hatályba, így különösen a DH 2 törvényben foglalt rendelkezéseket, valamint az e rendelkezésekben előírt azon eljárási követelményeket, amelyeket a devizában nyilvántartott kölcsönszerződéssel kapcsolatos eljárásban felperesként eljáró fogyasztónak tiszteletben kell tartania.

25 A kölcsönfelvevők ezzel szemben a Fővárosi Törvényszék határozatának helybenhagyását kérik. Álláspontjuk szerint a DH 1 törvény 3. §-ának (1) bekezdése és 4. §-ának (1) bekezdése főszabály szerint tisztességtelennek minősít minden olyan feltételt, amely akár árfolyamrést, akár egyoldalú szerződésmódosítási jogot tartalmaz, míg a szerződés egyéb feltételei, így különösen az árfolyamkockázattal kapcsolatos tájékoztatásra vonatkozó feltételek nem tartoznak e rendelkezések hatálya alá, és azokat esetről esetre kell értékelni.

26 A kérdést előterjesztő bíróság emlékeztet arra, hogy a DH 1 törvényt egyrészt a Kúria 2/2014. sz. polgári jogegységi határozatát (a *Magyar Közlöny* 2014. évi 91. száma, 10975. o.), másrészt pedig a 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítéletet (C-26/13, EU:C:2014:282) követően fogadták el. E törvény 3. §-ának (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy a fogyasztói kölcsönszerződésben semmis az árfolyamrésre vonatkozó, egyedileg meg nem tárgyalt feltétel. Az említett törvény előírja, hogy az ilyen feltétel helyébe visszaható hatállyal a Magyar Nemzeti Bank által az érintett deviza vonatkozásában meghatározott hivatalos árfolyam alkalmazására irányuló rendelkezés lép.

27 Másfelől az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy az előző pontban említett határozatban a Kúria kimondta, hogy „[a] deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződés azon rendelkezése, amely szerint az árfolyamkockázatot – a kedvezőbb kamatmérték ellenében – korlátozás nélkül a fogyasztó viseli, a főszolgáltatás körébe tartozó szerződéses rendelkezés, amelynek a tisztességtelensége főszabályként nem vizsgálható. E rendelkezés tisztességtelensége csak akkor vizsgálható és állapítható meg, ha az általánosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó […] számára annak tartalma a szerződéskötéskor – figyelemmel a szerződés szövegére, valamint a pénzügyi intézménytől kapott tájékoztatásra is – nem volt világos, nem volt érthető. Ha a pénzügyi intézménytől kapott nem megfelelő tájékoztatás vagy a tájékoztatás elmaradása folytán a fogyasztó alappal gondolhatta úgy, hogy az árfolyamkockázat nem valós, vagy az őt csak korlátozott mértékben terheli, a szerződésnek az árfolyamkockázatra vonatkozó rendelkezése tisztességtelen, aminek következtében a szerződés részlegesen, vagy teljesen érvénytelen”.

28 Ezt követően a magyar jogalkotó a DH 2 törvény elfogadásával arra kötelezte a hitelintézeteket, hogy elszámolás útján rendezzék a DH 1 törvény 3. és 4. §-a szerinti tisztességtelen feltételek alapján jogosulatlanul beszedett összegeket. A DH 3 törvény pedig előírta, hogy az érintett kölcsönöket a 10. §-ában meghatározott árfolyam szerint véglegesen forintra kell átváltani annak érdekében, hogy kiküszöböljék a jövőbeli változásokból eredő kockázatokat.

29 A kérdést előterjesztő bíróság kiemeli, hogy a DH 1 törvényhez és a DH 3 törvényhez hasonló törvények elfogadásával a magyar jogalkotó a tömegesen előforduló, devizában nyilvántartott kölcsönszerződések megkötéséből eredő problémát próbálta orvosolni, többek között azáltal, hogy megszünteti az árfolyamrést, és a Magyar Nemzeti Bank által meghatározott árfolyam alkalmazását írja elő. Ugyanakkor e bíróság jelzi, hogy még ha ez utóbbi árfolyam a fogyasztóra nézve kedvezőbb is a kölcsönszerződésben előírt árfolyamhoz képest, ez nem változtat azon, hogy továbbra is a kölcsönfelvevő viseli annak kockázatát, ha a devizának a törlesztés pénzneméhez viszonyított árfolyama e deviza erősödése vagy a nemzeti fizetőeszköz leértékelődése esetén ingadozik.

30 Ugyanakkor egyrészt, a szerződési feltételeknek a nemzeti jogszabályokban előírt rendelkezésekkel történő ilyen helyettesítése a kérdést előterjesztő bíróság szerint azzal a következménnyel járhat, hogy e kikötések már nem tartoznak a 93/13 irányelv hatálya alá, mivel nem minősülnek az ezen irányelv értelmében vett, „egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételeknek”. Másrészt, ha e kikötéseket az

említett irányelv értelmében vett „szerződési feltételeknek” kellene minősíteni, akkor az árfolyamkockázatra vonatkozó feltétel az ugyanezen irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében foglalt kizáró szabály hatálya alá tartozhatna, mivel olyan szerződési feltételnek minősülhetne, amely az e rendelkezés értelmében vett „kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket […] [tükröz]”, tehát nem tartozna a 93/13 irányelv rendelkezéseinek hatálya alá.

31 Arra az esetre, ha a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében foglalt kizáró szabály a jelen esetben nem lenne alkalmazandó, a kérdést előterjesztő bíróság megállapítja, hogy mérlegelnie kell, hogy az árfolyamkockázatra vonatkozó feltétel világosan és érthetően van-e megfogalmazva, mivel a kölcsönfelvevők az árfolyamkockázatot illetően csak általános tájékoztatásban részesültek.

32 Ezzel összefüggésben a kérdést előterjesztő bíróság azt kívánja megtudni, hogy e feltétel vizsgálatának lefolytatása során jogosult-e figyelembe venni egyéb, adott esetben tisztességtelen feltételeket is, ahogyan azok a szerződés megkötésekor a szerződésben szerepeltek, még akkor is, ha utóbb e feltételeket semmisnek nyilvánították, adott esetben pedig a nemzeti jog rendelkezései értelmében más szabályokat léptettek a helyükbe.

33 Végül a tisztességtelen feltételeknek a nemzeti bíróság által hivatalból történő figyelembevételét illetően a kérdést előterjesztő bíróság jelzi, hogy a Kúria a Bíróság ítélkezési gyakorlatát – a Bírósághoz hasonlóan – a kérelemhez kötöttség elvének tiszteletben tartására tekintettel értelmezte, amely elv szerint a keresetet a felek által előadott körülmények és az általuk előterjesztett kérelmek alapján, az érvényesített követelésből kiindulva kell elbírálni. Így a kérdést előterjesztő bíróság azt kívánja megtudni, hogy jogosult-e, sőt köteles-e mérlegelni olyan feltételek adott esetben tisztességtelen jellegét, amelyekre a felperesként eljáró fogyasztó a követelésének alátámasztása érdekében nem hivatkozott.

34 E körülmények között a Fővárosi Ítélőtábla felfüggesztette a per tárgyalását, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:

„1) [A 93/13 irányelv] 3. cikk[ének] (1) bekezdésében írt egyedileg meg nem tárgyalt feltételnek minősül-e[,] és ekként az [i]rányelv hatálya tartozik-e az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő az a szerződési feltétel, amely az árfolyamrést és ezzel együtt az árfolyamkockázat viselésének kötelezettségét is előíró tisztességtelen szerződési feltétel kiesése miatt, a szerződések tömegét érintő érvénytelenségi perekre tekintettel végrehajtott jogalkotási beavatkozás következtében *ex tunc* hatállyal vált a szerződés részévé?

2) Amennyiben az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő szerződési feltétel [a 93/13 irányelv] hatálya alá tartozik, úgy az [i]rányelv 1. cikk[ének] (2) bekezdésében foglalt kizáró szabályt úgy kell-e érteni, hogy az vonatkozik az olyan, a Bíróság [2013. március 21-i RWE Vertrieb ítéletének (C-92/11, EU:C:2013:180)] 26. pontjában meghatározott kógens jogszabályi rendelkezéseknek megfelelő szerződési feltételre is, amely jogszabályi rendelkezést a szerződés megkötését követően hoztak meg vagy léptettek hatályba? Ugyanazon kizáró szabály alkalmazási körébe vonandó-e az olyan szerződési feltétel is, amely a szerződéskötést követően vált *ex tunc* hatállyal a szerződés részévé, egy[,] a szerződés teljesíthetetlenségét eredményező tisztességtelen feltétel okozta érvénytelenséget orvosló kötelező jogszabályi rendelkezés folytán?

3) Amennyiben az előzőekben feltett kérdésekre adott válasz szerint az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő szerződési feltétel tisztességtelensége vizsgálható, [a 93/13 irányelv] 4. cikk[ének] (2) bekezdésében említett világos és érthető megfogalmazás követelményét úgy kell-e érteni, hogy a törvényben előírt, szükségképpen általános jelleggel megfogalmazott tájékoztatási kötelezettségnek a tényállási részben ismertetett teljesítése is kielégíti e követelményeket, vagy a szerződéskötés időpontjában a pénzügyi intézmény által ismert, illetve általa hozzáférhető és a fogyasztó kockázatát érintő adatokat is közölni kell?

4) Az egyértelműség és átláthatóság követelménye, valamint [a 93/13 irányelv] melléklete 1. pont[jának] i) alpontjában foglaltak szempontjából van-e jelentősége az [i]rányelv 4. cikk[e] (1) bekezdés[ének] értelmezése körében annak, hogy a szerződéskötéskor a szerződésben az utólag, évekkel később tisztességtelennek bizonyult egyoldalú módosítási jogra és az árfolyamrésre vonatkozó szerződési feltételek az árfolyamkockázat viselésére vonatkozó feltétellel együtt szerepeltek, amelyek kumulatív hatásaként a fogyasztó ténylegesen egyáltalán nem láthatta előre fizetési kötelezettségei mikénti alakulását, és változásának mechanizmusát? Vagy az utólag már tisztességtelennek kimondott szerződési feltételeket az árfolyamkockázatot telepítő szerződési feltétel tisztességtelenségének vizsgálata során figyelmen kívül kell hagyni?

5) Amennyiben a nemzeti bíróság az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő szerződési feltétel tisztességtelenségét megállapítja, a jogkövetkezmény nemzeti jog szabályai szerinti levonása során köteles-e hivatalból, a felek kontradiktórius eljárásban való megvitatási jogának tiszteletben tartása mellett figyelembe venni olyan további szerződési feltételek tisztességtelenségét is, amelyekre a felperesek keresetükben nem hivatkoztak? A Bíróság ítélkezési gyakorlata szerinti hivatalbóliság vonatkozik-e arra az esetre is, ha a fogyasztó a felperes, vagy a rendelkezési jognak az eljárás egészében elfoglalt helyére és az eljárás sajátosságaira figyelemmel a rendelkezési elv olyan szabálynak minősül, amely adott esetben a hivatalbóli vizsgálatot kizárja?”

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről

A kérdések elfogadhatóságáról

35 Az OTP Bank az első négy kérdés elfogadhatatlanságára hivatkozik, lényegében azon az alapon, hogy azok hipotetikus jellegűek, továbbá hogy az uniós jog kért értelmezése nincs semmilyen összefüggésben az alapjogvita tényállásával vagy tárgyával. Az OTP Bank szerint a kérdést előterjesztő bíróság abból a téves feltevésből indult ki, hogy a DH 1 törvény és a DH 3 törvény azzal a joghatással járt, hogy a devizában nyilvántartott kölcsönszerződésekhez kapcsolódó árfolyamkockázatot a fogyasztókra telepítette. Az említett törvényeknek, valamint a Kúria határozatainak, így különösen a 2/2014. sz. polgári jogegységi határozatának ugyanis nem volt olyan joghatása, hogy előírják az árfolyamkockázatra vonatkozó, a fennálló szerződésekben már benne foglalt feltételek *ex tunc* hatályú módosítását. Így a Kúria megállapította, hogy a nemzeti bíróság feladata, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése alapján mérlegelje az általa elbírálandó minden egyes feltétel megfogalmazásának világosságát és érthetőségét. A DH 1 törvényben és a DH 3 törvényben foglalt rendelkezések nem módosították a Kúria e határozatának tartalmát.

36 Ami az ötödik kérdést illeti, az OTP Bank azt állítja, hogy a Bíróság már kimondta, hogy a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése értelmében a nemzeti bíróság köteles hivatalból vizsgálni valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét. Mivel a felek e kérdésben egyetértenek, nem áll fenn összefüggés a jogvita tényállásával.

37 Mindjárt az elején emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint a nemzeti bíróság által saját felelősségére meghatározott jogszabályi és ténybeli háttér alapján – amelynek helytállóságát a Bíróság nem vizsgálhatja – az uniós jog értelmezésére vonatkozóan előterjesztett kérdések releváns voltát vélelmezni kell. A Bíróság csak akkor utasíthatja el a nemzeti bíróság által előterjesztett kérelmet, ha az uniós jog kért értelmezése nyilvánvalóan semmilyen összefüggésben nincs az alapügy tényállásával vagy tárgyával, ha a probléma hipotetikus jellegű, vagy ha nem állnak a Bíróság rendelkezésére azok a ténybeli vagy jogi elemek, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az elé terjesztett kérdésekre hasznos választ adhasson (lásd ebben az értelemben: 2018. április 17-i Krüsemann és társai ítélet, C-195/17, C-197/17–C-203/17, C-226/17, C-228/17, C-254/17, C-274/17, C-275/17, C-278/17–C-286/17 és C-290/17–C-292/17, EU:C:2018:258, 24. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

38 Ami az OTP Bank azon állítását illeti, amely szerint a DH 1 törvény és a DH 3 törvény az árfolyamkockázatot illetően nem változtat a fogyasztó helyzetén, ennélfogva pedig a kérdések hipotetikus jellegűek, meg kell állapítani, hogy a kérdést előterjesztő bíróság lényegében kifejti, hogy e törvények elfogadása legalább bizonyos hatással van e kockázatra.

39 A Bíróság elé terjesztett adatokból – köztük magából az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból – kétségkívül kitűnik, hogy az ilyen kockázat fennállása a szerződésnek magából a jellegéből következik, amely a szóban forgó kölcsönszerződésnek különösen a 4.7.1. pontjában jut kifejezésre, amely szerint az adós az őt terhelő, a kölcsön devizanemében meghatározott fizetési kötelezettségeket azoknak az esedékesség napján irányadó devizaeladási árfolyam szerint kiszámított forint ellenértékének átutalásával köteles teljesíteni.

40 Ugyanakkor a kérdést előterjesztő bíróság szerint a DH 1 törvény 3. §-a (2) bekezdésének, amely szerint az árfolyamrésről szóló, semmisnek nyilvánított feltétel helyébe a megfelelő deviza vonatkozásában a Magyar Nemzeti Bank által meghatározott hivatalos árfolyam alkalmazását előíró rendelkezés lép, valamint a DH 3 törvény 10. §-ának, amely szerint a devizában nyilvántartott kölcsönszerződéseket *ipso iure* át kell váltani forintban nyilvántartott szerződésekre, ezen átváltáskor pedig az árfolyamot egy átlag alapján kell meghatározni, mindig az a hatása, hogy az árfolyamkockázat a gyakorlatban továbbra is a fogyasztóra hárul.

41 Márpedig a relevanciával kapcsolatos, a jelen ítélet 37. pontjában hivatkozott vélelmet nem döntheti meg egyszerűen az a körülmény, hogy az alapeljárásban részt vevő felek valamelyike vitatja a nemzeti jogszabályi rendelkezéseknek a kérdést előterjesztő bíróság által kialakított értelmezését, ezáltal pedig azt, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések az alapjogvita elbírálása szempontjából relevánsak lennének. Ugyanis kizárólag a nemzeti bíróság rendelkezik hatáskörrel az alapjogvita tényállásának megállapítására és megítélésére, valamint a nemzeti jog értelmezésére és alkalmazására (2016. június 8-i Hünnebeck ítélet, C-479/14, EU:C:2016:412, 36. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

42 Ami az ötödik kérdést illeti, a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kívánja megtudni, hogy a Bíróságnak a nemzeti bíróság azon kötelezettségére vonatkozó ítélkezési gyakorlata, hogy bizonyos körülmények között hivatalból figyelembe vegyen olyan jogalapokat, amelyeket a felek nem hoztak fel előtte, alkalmazandó-e az alapügyhöz hasonló olyan ügyben is, amelyben a fogyasztó nem alperes, hanem felperes.

43 E tekintetben elegendő arra emlékeztetni, hogy még ha a Bíróságnak van is az adott jogkérdést megoldó ítélkezési gyakorlata, a nemzeti bíróságok továbbra is teljesen szabadon fordulhatnak a Bírósághoz, ha azt célszerűnek tartják, anélkül hogy az a körülmény, hogy az értelmezésre előterjesztett rendelkezéseket a Bíróság már értelmezte, azzal a következménnyel járna, hogy a Bíróság elveszíti az újbóli határozathozatalra vonatkozó hatáskörét (2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet, C-186/16, EU:C:2017:703, 21. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

44 A jelen esetben nem tűnik ki egyértelműen, hogy az uniós jog kért értelmezése nincs semmilyen összefüggésben az alapjogvita tényállásával vagy tárgyával, sem az, hogy a szóban forgó probléma hipotetikus jellegű, sem pedig az, hogy a Bíróság nem rendelkezik azon ténybeli és jogi elemek ismeretével, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a feltett kérdéseket hasznosan megválaszolhassa.

45 A fentiekből következik, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések elfogadhatók.

Az első kérdésről

46 Első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kívánja megtudni, hogy a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében szereplő „egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel” fogalmat akként kell-e értelmezni, hogy az vonatkozik többek között az olyan szerződési feltételre, amelyet a DH 1 törvény 3. §-ának a DH 3 törvény 10. §-ával összefüggésben értelmezett (2) bekezdéséhez hasonló olyan kötelező érvényű nemzeti jogszabályi rendelkezés módosított, amelyet a kölcsönszerződés fogyasztóval történő megkötését követően annak érdekében fogadtak el, hogy más szabályt léptessenek az említett szerződésben foglalt valamely semmis feltétel helyébe, a kölcsön fennmaradó összegének számítása szempontjából előírva a nemzeti bank által meghatározott árfolyam alkalmazását.

47 Az említett irányelv 3. cikkének (2) bekezdése szerint valamely szerződési feltétel minden olyan esetben egyedileg meg nem tárgyalt feltételnek tekintendő, ha azt már előzetesen megfogalmazták, és ezért a fogyasztó nem tudta annak tartalmát befolyásolni.

48 A jelen esetben, mivel az alapeljárásban vizsgált feltételeket a nemzeti jogalkotó írta elő, nyilvánvaló, hogy a szerződésben részes felek azokat egyedileg nem tárgyalták meg.

49 Ezért az első kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében szereplő „egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel” fogalmat akként kell értelmezni, hogy az vonatkozik többek között az olyan szerződési feltételre, amelyet valamely kötelező érvényű, a szerződés fogyasztóval történő megkötését követően elfogadott olyan nemzeti jogszabályi rendelkezés módosított, amely arra irányul, hogy más szabályt léptessenek az említett szerződésben foglalt valamely semmis feltétel helyébe.

A második kérdésről

50 Elöljáróban ki kell emelni, mint azt már a jelen ítélet 39. pontja is megjegyezte, és mint az kitűnik a Bíróság elé terjesztett iratanyagból, hogy a jelen esetben az árfolyamkockázat fennállása a szóban forgó kölcsönszerződésnek magából a jellegéből, különösen annak 4.7.1. pontjából következik. Ugyanakkor a kérdést előterjesztő bíróság szerint e kockázat fenntartása – legalább részben – a DH 1 törvény 3. §-ának a DH 3 törvény 10. §-ával összefüggésben értelmezett (2) bekezdéséből is következik, amennyiben e nemzeti jogszabályi rendelkezések a fennálló szerződések olyan *ipso iure* módosítását eredményezik, amely abból áll, hogy a kölcsönszerződés nyilvántartása szerinti deviza árfolyamának helyébe a Magyar Nemzeti Bank által meghatározott hivatalos árfolyam lép.

51 Így meg kell állapítani, hogy a kérdést előterjesztő bíróság a második kérdésével lényegében azt kívánja megtudni, hogy a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdését akként kell-e értelmezni, hogy ezen irányelv hatálya kiterjed a kötelező érvényű olyan nemzeti jogszabályi rendelkezések útján módosított feltételekre, amelyeket a kölcsönszerződés fogyasztóval történő megkötését követően fogadtak el, és amelyek arra irányulnak, hogy más szabályt léptessenek a szerződés valamely semmis feltétele helyébe, a kölcsön fennmaradó összegének számítása szempontjából előírva a Magyar Nemzeti Bank által meghatározott árfolyamot, ezzel együtt pedig a fogyasztónál hagyva az abban az esetben fennálló árfolyamkockázatot, ha a nemzeti fizetőeszköz leértékelődik azon devizához képest, amelyben a kölcsönszerződést megkötötték.

52 Emlékeztetni kell arra, hogy a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése, amely a kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket tükröző feltételekre vonatkozik, az irányelv hatálya alóli kizáró szabályt tartalmaz. A Bíróság már megállapította, hogy e kizáró szabály két feltétel fennállását feltételezi. Egyrészről a szerződési feltételnek törvényi vagy rendeleti rendelkezést kell tükröznie, másrészről e jogszabályi rendelkezésnek kötelező érvényűnek kell lennie (lásd ebben az értelemben: 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet, C-186/16, EU:C:2017:703, 27. és 28. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

53 A 93/13 irányelv szerinti szabályozás alkalmazásának kizárására irányuló e szabályt az igazolja, hogy joggal feltételezhető, hogy a nemzeti jogalkotó a meghatározott szerződések feleit megillető jogok és az őket terhelő kötelezettségek összességére nézve egyensúlyt teremtett (lásd ebben az értelemben: 2013. március 21-i RWE Vertrieb ítélet, C-92/11, EU:C:2013:180, 28. pont).

54 A Bíróság ugyanakkor azt is megállapította, hogy a nemzeti bíróságnak figyelembe kell vennie, hogy különösen az említett irányelv céljára, azaz a fogyasztóknak az utóbbiak és az eladók vagy szolgáltatók között létrejött szerződésekbe foglalt tisztességtelen feltételekkel szembeni védelmére tekintettel az ugyanezen irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében foglalt kivételt szigorúan kell értelmezni (lásd ebben az értelemben: 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet, C-186/16, EU:C:2017:703, 31. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

55 Különösen, ami az említett célkitűzést, valamint a 93/13 irányelv általános szerkezetét illeti, a fogyasztók számára biztosított védelemhez fűződő közérdek jellegére és fontosságára tekintettel ez az irányelv egyrészt a 6. cikkének (1) bekezdése értelmében kötelezi a tagállamokat annak előírására, hogy „fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen feltételek […] [ne jelentsenek] kötelezettséget a fogyasztóra nézve”, másrészt pedig – mint az a 7. cikkének (1) bekezdéséből következik – arra, hogy rendelkezzenek megfelelő és hatékony eszközökről annak érdekében, „hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazását” (lásd ebben az értelemben: 2016. április 21-i Radlinger és Radlingerová ítélet, C-377/14, EU:C:2016:283, 98. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

56 Ami közelebbről a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését illeti, a Bíróság már megállapította, hogy jóllehet e rendelkezés annak előírását követeli meg a tagállamoktól, hogy a tisztességtelen feltételek „a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint” ne jelentsenek kötelezettséget a fogyasztókra nézve, ez nem változtat azon, hogy a 93/13 irányelvben a fogyasztók számára biztosított védelemnek a nemzeti jog által történő átvétele nem módosíthatja e védelem terjedelmét, ennélfogva pedig annak lényegét (lásd ebben az értelemben: 2016. december 21-i Gutiérrez Naranjo és társai ítélet, C-154/15, C-307/15 és C-308/15, EU:C:2016:980, 64. és 65. pont).

57 A jelen esetben nem vitatott, hogy a DH 1 törvény 3. §-át és a DH 3 törvény 10. §-át a devizában nyilvántartott kölcsönszerződések megkötését követően fogadták el, mivel a nemzeti jogalkotó tisztességtelennek ítélte az árfolyamrésről szóló azon feltételt, amelyet az ilyen szerződések általában tartalmaztak, ezzel összefüggésben pedig úgy határozott, hogy a szerződésekben előírt módon meghatározott árfolyam helyébe a nemzeti bank által meghatározott árfolyam lépjen.

58 A Bíróság rendelkezésére álló adatokból kitűnik, hogy e törvényeket sajátos összefüggésben fogadták el, amennyiben azok a Kúria 2/2014. sz. polgári jogegységi határozatán alapulnak, amelyben e bíróság az árfolyamrésről és az egyoldalú szerződésmódosítási jogról szóló, a devizában nyilvántartott és fogyasztókkal megkötött hitel- vagy kölcsönszerződésekben foglalt feltételek tisztességtelenségéről, illetve vélelmezett tisztességtelenségéről határozott.

59 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy mind a Kúria említett határozata, mind pedig a DH 1 törvény a 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítéleten (C-26/13, EU:C:2014:282) alapul.

60 A Bíróság ezen ítélet 82. pontjában megállapította, hogy bizonyos körülmények között a tisztességtelen feltételnek a nemzeti jog valamely diszpozitív rendelkezésével való helyettesítése megfelel a 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdése céljának, mivel az állandó ítélkezési gyakorlat szerint e rendelkezés arra irányul, hogy a szerződő felek jogai és kötelezettségei tekintetében a szerződés által megállapított formális egyensúlyt a szerződő felek egyenlőségét helyreállító, valódi egyensúllyal helyettesítse, nem pedig arra, hogy a tisztességtelen feltételeket tartalmazó valamennyi szerződést semmissé nyilvánítsák.

61 Ha ugyanis a nemzeti bíróság nem lenne jogosult arra, hogy a nemzeti jog valamely diszpozitív rendelkezésével helyettesítse az olyan tisztességtelen feltételt, amelynek kihagyásával az érintett szerződés nem lenne teljesíthető, e bíróság kénytelen lenne a szerződést teljes egészében semmisnek nyilvánítani. Ez különösen hátrányos következményeknek tehetné ki a fogyasztót, mivel az ilyen semmissé nyilvánításnak főszabály szerint az a következménye, hogy a részletekben megfizetendő fennmaradó kölcsönösszeg azonnal esedékessé válik, ami azzal a kockázattal jár, hogy meghaladja a fogyasztó pénzügyi képességeit, és ezért jobban bünteti őt, mint a hitelezőt, amely ennek következtében lehetséges, hogy nem lesz annak elkerülésére ösztönözve, hogy ilyen kikötéseket illesszen az általa kínált szerződésekbe (lásd ebben az értelemben: 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet, C-26/13, EU:C:2014:282, 83. és 84. pont).

62 Márpedig ami az alapügyet illeti, a Bíróság rendelkezésére álló adatokból kitűnik, hogy amikor a nemzeti jogalkotó a DH 1 törvény 3. §-ának (2) bekezdése és a DH 3 törvény 10. §-a értelmében olyan feltételt léptetett az árfolyamrésről szóló feltétel helyébe, amely előírja, hogy a szerződő felek között a Magyar Nemzeti Bank által meghatározott, az esedékesség időpontjában jegyzett árfolyamot kell alkalmazni, az ilyen típusú kölcsönszerződésekben foglalt kötelezettségekre vonatkozó bizonyos feltételeket szándékozott meghatározni.

63 E tekintetben a Bíróság már megállapította, hogy a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdését akként kell értelmezni, hogy ez az irányelv nem alkalmazandó az eladó vagy szolgáltató, valamint a fogyasztó között létrejött szerződésben szereplő azon feltételekre, amelyeket valamely nemzeti szabályozás határoz meg (lásd ebben az értelemben: 2017. december 7-i Woonhaven Antwerpen ítélet, C-446/17, nem tették közzé, EU:C:2017:954, 31. pont).

64 Ebből következik, hogy a jelen ítélet fenti 62. pontja szerintiekhez hasonló olyan szerződési feltételek, amelyek kötelező érvényű jogszabályi rendelkezéseket tükröznek, nem tartozhatnak a 93/13 irányelv hatálya alá.

65 Ugyanakkor a fenti megállapítás nem jelenti azt, hogy valamely más szerződési feltétel – mint például az, amely az árfolyamkockázatra vonatkozik – szintén teljes egészében ki lenne zárva ezen irányelv hatálya alól, vagyis azt ne lehetne ezen irányelvhez mérten vizsgálni.

66 Mint azt ugyanis a jelen ítélet 54. pontja is felidézte, a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdését szigorúan kell értelmezni. Így az, hogy bizonyos olyan feltételek, amelyek jogszabályi rendelkezéseket tükröznek, kikerülnek ezen irányelv hatálya alól, nem jelenti azt, hogy a nemzeti bíróság az ugyanazon szerződésben szereplő és jogszabályi rendelkezésekkel nem érintett egyéb feltételek érvényességét a továbbiakban ne vizsgálhatná az említett irányelvre tekintettel.

67 A jelen esetben a Bíróság elé terjesztett iratanyagból kitűnik, hogy a DH 1 törvény 3. §-ának (2) bekezdéséből és a DH 3 törvény 10. §-ából eredő módosítások mögött nem volt olyan szándék, hogy a szóban forgó kölcsönszerződés megkötésének időpontja és annak a DH 3 törvény értelmében forintra történő átváltása közötti időszakot illetően egészében rendezzék az árfolyamkockázattal kapcsolatos kérdést.

68 Az árfolyamkockázat kérdésére vonatkozó és az e jogszabály-módosításokkal nem érintett szerződési feltételeket illetően a Bíróság ítélkezési gyakorlatából következik, hogy az ilyen feltételek a 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének hatálya alá tartoznak, és csak akkor mentesülnek a tisztességtelen jellegükre vonatkozó vizsgálat alól, ha az illetékes nemzeti bíróság eseti vizsgálat alapján arra a megállapításra jut, hogy az eladók vagy szolgáltatók azokat világosan és érthetően fogalmazták meg (2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet, C-186/16, EU:C:2017:703, 43. pont).

69 Másfelől az, hogy az árfolyamrésre vonatkozó feltételek a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése értelmében így ki vannak zárva ezen irányelv hatálya alól, nem képezi akadályát annak, hogy az ezen irányelv 6. cikkének (1) bekezdéséből és 7. cikkének (1) bekezdéséből, valamint a Bíróság ítélkezési

gyakorlatából – ahogyan azt többek között a 2018. május 31-i Sziber ítélet (C-483/16, EU:C:2018:367) 32–34. pontja felidézte – eredő követelmények továbbra is alkalmazandók legyenek az ezen irányelv által szabályozott minden egyéb kérdésre, különösen pedig azokra az eljárási szabályokra, amelyek lehetővé teszik a jogalanyokat az említett irányelv alapján megillető jogok tiszteletben tartásának biztosítását.

70 Az eddigiekre tekintettel a második kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdését akként kell értelmezni, hogy ezen irányelv hatálya nem terjed ki a kötelező érvényű nemzeti jogszabályi rendelkezéseket tükröző azon feltételekre, amelyek a kölcsönszerződés fogyasztóval történő megkötését követően váltak a szerződés részévé, és amelyek arra irányulnak, hogy a nemzeti bank által meghatározott árfolyamot előírva más szabályt léptessenek a szerződés valamely semmis feltétele helyébe. Ugyanakkor az árfolyamkockázatra vonatkozó, az alapeljárásban vizsgálthoz hasonló feltétel e rendelkezés értelmében nincs kizárva az irányelv hatálya alól.

A harmadik kérdésről

71 Harmadik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kívánja megtudni, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését akként kell-e értelmezni, hogy az a követelmény, amely szerint a szerződési feltételeket világosan és érthetően kell megfogalmazni, magában foglalja, hogy a hitelintézet olyan részletes tájékoztatással szolgáljon az árfolyamkockázatról, amelyben szerepel az azon gazdasági következményekkel kapcsolatos kockázatok elemzése, amelyek abból származhatnak, ha a nemzeti fizetőeszköz leértékelődik azon devizához képest, amelyben a kölcsönt nyilvántartásba vették.

72 E tekintetben, jóllehet egyedül a kérdést előterjesztő bíróság feladata, hogy a feltételek minősítéséről az adott ügy körülményeire tekintettel határozatot hozzon, a Bíróság hatáskörébe tartozik az, hogy a 93/13 irányelv rendelkezéseiből, a jelen esetben a 4. cikke (2) bekezdésének rendelkezéseiből levezesse azokat a szempontokat, amelyeket a nemzeti bíróságnak kell vagy lehet alkalmaznia a szerződési feltételek e körülményekre tekintettel történő vizsgálatakor (2015. április 23-i Van Hove ítélet, C-96/14, EU:C:2015:262, 28. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

73 E tekintetben a devizában nyilvántartott kölcsönszerződésekkel összefüggésben a Bíróság ítélkezési gyakorlatából kitűnik, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését akként kell értelmezni, hogy az a követelmény, amely szerint a szerződési feltételeket világosan és érthetően kell megfogalmazni, nem korlátozható azok kizárólag alaki és nyelvtani szempontból való érthetőségére (lásd ebben az értelemben: 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet, C-186/16, EU:C:2017:703, 44. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

74 Az alapeljárásban vizsgálthoz hasonló, külföldi pénznemben meghatározott kölcsönök kapcsán hangsúlyozni kell, hogy – amint arra az Európai Rendszerkockázati Testület a devizahitelezésről szóló, 2011. szeptember 21-i ERKT/2011/1. sz. ajánlásában (HL 2011. C 342., 1. o.) rámutatott – a pénzügyi intézményeknek elegendő tájékoztatást kell nyújtaniuk a kölcsönfelvevők számára ahhoz, hogy ez utóbbiak tájékozott és megalapozott döntéseket hozhassanak, és e tájékoztatásnak ki kell terjednie legalább a kölcsönfelvevő lakóhelye szerinti tagállam fizetőeszköze súlyos leértékelődésének és a külföldi kamatlábak emelkedésének a törlesztőrészletekre gyakorolt hatására (A. ajánlás – A kölcsönfelvevők kockázattudatossága, 1. pont) (2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet, C-186/16, EU:C:2017:703, 49. pont).

75 Közelebbről, a kölcsönfelvevőnek egyrészt világos tájékoztatást kell kapnia arról, hogy a devizaalapú kölcsönszerződés aláírásával bizonyos mértékű árfolyamkockázatot vállal, amely gazdaságilag nehezen viselhetővé válhat, amennyiben az a pénznem, amelyben jövedelmét kapja, leértékelődik azon devizához képest, amelyben a kölcsönt nyújtották. Másrészt az eladónak vagy szolgáltatónak, a jelen esetben a

banknak fel kell hívnia a figyelmet az átváltási árfolyam lehetséges változásaira és a devizában felvett kölcsönnel összefüggő kockázatokra (lásd ebben az értelemben: 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet, C-186/16, EU:C:2017:703, 50. pont).

76 Végül, mint azt a 93/13 irányelv huszadik preambulumbekezdése is kiemeli, a fogyasztó számára ténylegesen lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a szerződés összes feltételét megismerhesse. A szerződési feltételekről és a szerződéskötés következményeiről a szerződés megkötése előtt időben nyújtott tájékoztatás ugyanis alapvető jelentőségű a fogyasztó számára annak eldöntéséhez, hogy szándékában áll-e az eladó vagy a szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételeket elfogadva az eladóval vagy a szolgáltatóval szerződéses kapcsolatba lépni (lásd ebben az értelemben: 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet, C-26/13, EU:C:2014:282, 70. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

77 A jelen ügyben az eddigiekre tekintettel a kérdést előterjesztő bíróság feladata, hogy figyelembe vegye különösen azt, hogy a szóban forgó kölcsönszerződés tartalmazza a „Kockázatfeltáró nyilatkozat” című, a jelen ítélet 19. pontjában szövege szerint ismertetett 10. pontot, együtt értelmezve az e szerződés megkötését megelőzően szolgáltatott esetleges további tájékoztatással. Ez utóbbi tekintetében a Bíróság rendelkezésére álló adatokból kitűnik, hogy a kölcsönfelvevők kaptak többek között olyan iratot, amely az árfolyamkockázattal kapcsolatos további tájékoztatást tartalmazott, és amelyben konkrét számítási példák szerepeltek az abban az esetben fennálló kockázatra vonatkozóan, ha a forint a svájci frankhoz képest leértékelődik; mindezt ugyanakkor a kérdést előterjesztő bíróságnak kell megvizsgálnia.

78 A fentiekre tekintettel a harmadik kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését akként kell értelmezni, hogy az a követelmény, amely szerint a szerződési feltételeket világosan és érthetően kell megfogalmazni, arra kötelezi a pénzügyi intézményeket, hogy elegendő tájékoztatást nyújtsanak a kölcsönfelvevők számára ahhoz, hogy ez utóbbiak tájékozott és megalapozott döntéseket hozhassanak. E tekintetben e követelmény magában foglalja, hogy az árfolyamkockázattal kapcsolatos feltételnek nemcsak alaki és nyelvtani szempontból, hanem a konkrét tartalom vonatkozásában is érthetőnek kell lennie a fogyasztó számára, abban az értelemben, hogy az általánosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körültekintő, átlagos fogyasztó ne csupán azt legyen képes felismerni, hogy a nemzeti fizetőeszköz a kölcsön nyilvántartásba vétele szerinti devizához képest leértékelődhet, hanem értékelni kell tudnia egy ilyen feltételnek a pénzügyi kötelezettségeire gyakorolt – esetlegesen jelentős – gazdasági következményeit is.

A negyedik kérdésről

79 Negyedik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kívánja megtudni, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkét akként kell-e értelmezni, hogy az megköveteli, hogy a szerződési feltételek világosságát és érthetőségét a szerződés megkötésekor fennálló, a szerződés megkötésével kapcsolatos összes körülményre, valamint a szerződés összes többi feltételére hivatkozva értékeljék, még akkor is, ha e feltételek némelyikét a nemzeti jogalkotó utólag tisztességtelennek nyilvánította vagy ilyennek vélelmezte, és azok semmisségét állapította meg.

80 A 93/13 irányelv 4. cikke (1) bekezdésének szövegéből kitűnik, hogy olyan helyzetben, amelyben az érintett feltétel a szerződés elsődleges tárgyának meghatározására vonatkozik, annak mérlegelése érdekében, hogy e feltételt ugyanezen irányelv 4. cikkének (2) bekezdése értelmében világosan és érthetően fogalmazták-e meg, figyelembe kell venni különösen a szerződés összes olyan feltételét, amelyek a megkötésekor abban szerepeltek, mivel a fogyasztó ebben az időpontban dönti el, hogy szándékában áll-e az eladó vagy a szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételeket elfogadva az eladóval vagy a szolgáltatóval szerződéses kapcsolatba lépni.

81 Az alapügyet illetően a fentiekből az következik, hogy a DH 1, DH 2 és DH 3 törvény utólagos hatálybalépése – amennyiben e törvények kötelezően és *ex tunc* hatállyal módosították a szóban forgó kölcsönszerződésben foglalt bizonyos feltételeket – nem tartozik azon körülmények közé, amelyekre a kérdést előterjesztő bíróságnak az árfolyamkockázattal kapcsolatos feltétel átláthatóságának értékelése során tekintettel kell lennie.

82 Ebből következik, hogy a kérdést előterjesztő bíróságnak figyelembe kell vennie az alapügy összes körülményét, ahogyan azok a szerződés megkötésének időpontjában fennálltak.

83 Ezért a negyedik kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 93/13 irányelv 4. cikkét akként kell értelmezni, hogy az megköveteli, hogy a szerződési feltételek világosságát és érthetőségét a szerződés megkötésekor fennálló, a szerződés megkötésével kapcsolatos összes körülményre, valamint a szerződés összes többi feltételére hivatkozva értékeljék, azon körülmény ellenére is, hogy e feltételek némelyikét a nemzeti jogalkotó utólag tisztességtelennek nyilvánította vagy ilyennek vélelmezte, és ennek alapján azok semmisségét állapította meg.

Az ötödik kérdésről

84 Ötödik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kívánja megtudni, hogy a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését akként kell-e értelmezni, hogy a nemzeti bíróságnak a felperesként eljáró fogyasztó helyett hivatalból figyelembe kell vennie az olyan szerződésben foglalt feltételek adott esetben tisztességtelen jellegét, amelyet a fogyasztó valamely eladóval vagy szolgáltatóval kötött.

85 A 93/13/EGK irányelv 6. cikkének (1) bekezdése értelmében a tagállamok előírják, hogy fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen feltételek a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket.

86 Másfelől a 93/13 irányelv 7. cikkének az ugyanezen irányelv huszonnegyedik preambulumbekezdésével összefüggésben értelmezett (1) bekezdéséből kitűnik, hogy a tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a bíróságok és közigazgatási szervek megfelelő és hatékony eszközökkel rendelkezzenek ahhoz, hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók által a fogyasztókkal kötött szerződésekben a tisztességtelen feltételek alkalmazását. E tekintetben a Bíróság emlékeztetett az eladókkal vagy szolgáltatókkal szemben kiszolgáltatott helyzetben lévő fogyasztók számára biztosított védelemhez fűződő közérdek jellegére és fontosságára (2018. május 31-i Sziber ítélet, C-483/16, EU:C:2018:367, 33. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

87 Emlékeztetni kell arra, hogy az eddigiekre tekintettel a nemzeti bíróság – amennyiben a rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges jogi és ténybeli elemek – hivatalból köteles vizsgálni a 93/13 irányelv hatálya alá tartozó szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, ezzel ellensúlyozván a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató közötti egyenlőtlen helyzetet (lásd ebben az értelemben: 2017. január 26-i Banco Primus ítélet, C-421/14, EU:C:2017:60, 43. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

88 A nemzeti bíróságra háruló e kötelezettséget a Bíróság szükségesnek tekintette a fogyasztó hatékony védelmének biztosításához, különös tekintettel azon nem elhanyagolható kockázatra, amely abból ered, hogy a fogyasztó nem ismeri jogait, vagy nehézségekkel találja magát szemben ezek érvényesítése során (lásd ebben az értelemben: 2018. május 17-i Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen ítélet, C-147/16, EU:C:2018:320, 31. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

89 Másfelől a Bíróság úgy ítélte meg, hogy tekintettel azon közérdek jellegére és fontosságára, amelyen a 93/13 irányelv által a fogyasztóknak biztosított védelem alapul, ezen irányelv 6. cikkét azon nemzeti jogszabályokkal egyenértékűnek kell minősíteni, amelyek a nemzeti jogrendben a közrendi szabályok

rangjával bírnak (lásd ebben az értelemben: 2018. május 17-i Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen ítélet, C-147/16, EU:C:2018:320, 35. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

90 A fentiekből következik, hogy a 93/13 irányelv által előírt védelem megköveteli, hogy amennyiben a nemzeti bíróság rendelkezésére állnak az ehhez szükséges jogi és ténybeli elemek, e bíróság hivatalból, adott esetben a felperesként eljáró fogyasztó helyett is figyelembe vegye az eladó vagy szolgáltató, valamint az e fogyasztó között létrejött szerződésben foglalt, adott esetben tisztességtelen feltételeket.

91 A fentiekből következően az ötödik kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését és 7. cikkének (1) bekezdését akként kell értelmezni, hogy a nemzeti bíróságnak a felperesként eljáró fogyasztó helyett hivatalból figyelembe kell vennie valamely szerződési feltétel adott esetben tisztességtelen jellegét, amennyiben a rendelkezésére állnak az ehhez szükséges jogi és ténybeli elemek.

A költségekről

92 Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez a bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság (második tanács) a következőképpen határozott:

1) **A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv 3. cikkének (1) bekezdésében szereplő „egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel” fogalmat akként kell értelmezni, hogy az vonatkozik többek között az olyan szerződési feltételre, amelyet valamely kötelező érvényű, a szerződés fogyasztóval történő megkötését követően elfogadott olyan nemzeti jogszabályi rendelkezés módosított, amely arra irányul, hogy más szabályt léptessenek az említett szerződésben foglalt valamely semmis feltétel helyébe.**

2) **A 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdését akként kell értelmezni, hogy ezen irányelv hatálya nem terjed ki a kötelező érvényű nemzeti jogszabályi rendelkezéseket tükröző azon feltételekre, amelyek a kölcsönszerződés fogyasztóval történő megkötését követően váltak a szerződés részévé, és amelyek arra irányulnak, hogy a nemzeti bank által meghatározott árfolyamot előírva más szabályt léptessenek a szerződés valamely semmis feltétele helyébe. Ugyanakkor az árfolyamkockázatra vonatkozó, az alapeljárásban vizsgálthoz hasonló feltétel e rendelkezés értelmében nincs kizárva az irányelv hatálya alól.**

3) **A 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését akként kell értelmezni, hogy az a követelmény, amely szerint a szerződési feltételeket világosan és érthetően kell megfogalmazni, arra kötelezi a pénzügyi intézményeket, hogy elegendő tájékoztatást nyújtsanak a kölcsönfelvevők számára ahhoz, hogy ez utóbbiak tájékozott és megalapozott döntéseket hozhassanak. E tekintetben e követelmény magában foglalja, hogy az árfolyamkockázattal kapcsolatos feltételnek nemcsak alaki és nyelvtani szempontból, hanem a konkrét tartalom vonatkozásában is érthetőnek kell lennie a fogyasztó számára, abban az értelemben, hogy az általánosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körültekintő, átlagos fogyasztó ne csupán azt legyen képes felismerni, hogy a nemzeti fizetőeszköz a kölcsön nyilvántartásba vétele szerinti devizához képest leértékelődhet, hanem értékelni kell tudnia egy ilyen feltételnek a pénzügyi kötelezettségeire gyakorolt – esetlegesen jelentős – gazdasági következményeit is.**

4) **A 93/13 irányelv 4. cikkét akként kell értelmezni, hogy az megköveteli, hogy a szerződési feltételek világosságát és érthetőségét a szerződés megkötésekor fennálló, a szerződés megkötésével kapcsolatos összes körülményre, valamint a szerződés összes többi feltételére hivatkozva értékeljék, azon körülmény ellenére is, hogy e feltételek némelyikét a nemzeti jogalkotó utólag tisztességtelennek nyilvánította vagy ilyennek vélelmezte, és ennek alapján azok semmisségét állapította meg.**

5) **A 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését és 7. cikkének (1) bekezdését akként kell értelmezni, hogy a nemzeti bíróságnak a felperesként eljáró fogyasztó helyett hivatalból figyelembe kell vennie valamely szerződési feltétel adott esetben tisztességtelen jellegét, amennyiben a rendelkezésére állnak az ehhez szükséges jogi és ténybeli elemek.**

Ilešič Rosas Toader

Prechal Jarašiūnas

Kihirdetve Luxembourgban, a 2018. szeptember 20-i nyilvános ülésen.

A. Calot Escobar
hivatalvezető

M. Ilešič
a második tanács elnöke